

Justyna Kobus

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

jusper@amu.edu.pl

ORCID: 0000-0002-4094-2743

NAZWY PTAKÓW DZIKO ŻYJĄCYCH W DAWNYCH I WSPÓŁCZESNYCH MATERIAŁACH DIALEKTOLOGICZNYCH Z WIELKOPOLSKI

Leksyka przyrodnicza języka mówionego mieszkańców wsi jest tematem, który współcześnie należy do rzadko podejmowanych. Także wcześniejsze pokolenia dialektologów nie zbadały kompleksowo tego jakże obszernego pola tematycznego.

W artykule skoncentruję się wyłącznie na nazwach ptaków dziko żyjących w materiałach dialektologicznych z Wielkopolski, zawężając przy tym teren analiz do okolic powiatu poznańskiego, gminy Pobiedziska, gdzie w ostatnim czasie zakończyliśmy projekt edukacyjny dotyczący pozyskiwania słownictwa z pola tematycznego PRZYRODA¹.

Zasadniczo artykuł ten nie dotyczy teorii pola tematycznego, ale warto poczynić uwagę, że nazwy ptaków były uwzględniane przez językoznawców badających siatkę leksykalno-semantyczną polszczyzny. Ptaki, w zależności od koncepcji badacza i przyjętej metodologii, tworzą podpole w szeregu powiązań logicznych, semantycznych, intuicyjnych etc.; przykładowa siatka powiązań, poczynawszy od jednostki najniższej, może wyglądać tak: ptaki > zwierzęta > świat > ja wobec natury > ja wobec tego, co poza mną (Markowski 1992) bądź: ptaki > świat zwierząt > człowiek i przyroda (Batko-Tokarz 2019) i in.².

Nas jednak interesują tu nazwy ptaków funkcjonujące w języku mieszkańców wsi. Dotychczasowe badania przedmiotu obejmują literaturę językoznawczą historyczną, ogólnopolską i dialektologiczną – w dziełach starszej daty zestawiane są

¹ Od 2019 r. dialektologiczno-etnograficzne projekty edukacyjne są realizowane przez Pracownię Dialektologiczną UAM m.in. we współpracy ze Szkołą Podstawową im. Kazimierza Odnowiciela w Pobiedziskach i Towarzystwem Miłośników Pobiedzisk. W 2022 r. zakończyliśmy projekt poświęcony nazwom przyrodniczym.

² Uwagi na temat pola leksykalnego nazw ptaków znaleźć można także w opracowaniach: Cygał-Krupa 1986; Miodunka 1980 i in.

materiały z tych trzech odmian języka polskiego. I tak, Janusz Strutyński na podstawie materiałów od XIV w. do 1958 r. opracował monografię poświęconą nazwom ptaków polskich (Strutyński 1972). Badacz opisał „wyrazy staropolskie i ogólnopolskie, wyrazy gwarowe oraz terminologię ornitologiczną” (Strutyński 1972: 8), ich etymologię i rozwój fachowej terminologii ornitologicznej na przestrzeni wieków. Opisywane nazwy gwarowe badacz zaczerpnął z XVIII- i XIX-wiecznych prac przyrodniczych (w tym ornitologicznych) oraz SGPKar i kartoteki MAGP i SGP PAN w Krakowie – ostatnie dwa źródła nie zawierają zbyt bogatej dokumentacji wielkopolskiej, por. np. Karaś 2011: 95–96; Sierociuk 2019: 4–12; Sierociuk 2021: 289–305.

Nazwy ptaków udomowionych były przedmiotem zainteresowania Haliny Horodyskiej, która opisała nazwy drobiu na Warmii i Mazurach w monografii z 1958 r. (Horodyska 1958 i później: Horodyska-Gadkowska 1967), a następnie we współautorskim artykule z Sofją Pożarickają zebrały nazwy kaczki w językach słowiańskich (Horodyska, Pożarickaja 1959: 115–119). Nad nazwami własnymi zwierząt udomowionych, w latach 80. i 90. XX w., prace badawcze prowadził Stefan Warchoń. Badacz skoncentrował się początkowo na eksplorowaniu terenu Lubelszczyzny (Warchoń 1986, 1993a). Mając na uwadze również publikowany materiał słowiański, obejmujący nazwy własne zwierząt domowych, w 1993 r. S. Warchoń opublikował *Kwestionariusz do badania zoonimii ludowej w Polsce (na tle słowiańskim)* (Warchoń 1993b; zob. także Warchoń 1989).

Układ kwestionariusza przedstawia się następująco: I. Nazwy własne ssaków: 1) konie, 2) krowy i byki, 3) woły, 4) psy, 5) koty, 6) owce, 7) kozy, 8) króliki, 9) świnie, 10) nutrie, 11) inne. II. Nazwy własne ptaków: 1) kury, 2) gęsi, 3) kaczki, 4) indyki, 5) gołębie, 6) inne (np. ptaki orientalne, hodowane w specjalnych klatkach) (Warchoń 1989: 292).

Nazwy zwierząt domowych były przedmiotem badań także innych badaczy, np. Wróbel 1991.

Przegląd pozostałej literatury dialektologicznej związanej z leksyką przyrodniczą ujawnia dość duże rozproszenie pod względem terenowym i tematycznym. Najczęściej można znaleźć publikacje poświęcone nazwom botanicznym, natomiast znacznie trudniej doszukać się opracowań odnoszących się do nazw zwierząt, szczególnie tych dziko żyjących³. Dorobek dialektologiczny w tym zakresie obejmuje nieliczne monografie oraz artykuły, które mniej lub bardziej kompleksowo podejmują temat gwarowych nazw zwierząt. Wśród obszerniejszych prac poświęconych nazwom zwierząt (hodowlanych i dzikich) należy wymienić m.in. *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. III: *Świat zwierząt* autorstwa Haliny Pelcovej (Pelcowa

³ Pisząc o zwierzętach, mam na myśli całe królestwo zwierząt, obejmujące wszystkie kręgowce i bezkręgowce. Zastrzeżenie to czynię z uwagi na fakt, że niektórzy językoznawcy stosują nazwę *zwierzęta* w znaczeniu ‘ssaki’, por. Adamowski, Bartmiński, Niebrzegowska 1995; Wróbel 1991.

2015), Macieja Raka *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza* (Rak 2007), monografię Very T. Kolomiec zawierającą m.in. polskie gwarowe nazwy ryb *Proischozdenie obščeslawjanskich nazvanij ryb* (Kolomiec 1983) albo Wandy Budziszewskiej *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej* (Budziszewska 1965). Nie sposób pominąć szeregu artykułów w całości lub części wykorzystujących polski materiał gwarowy, np. dotyczący nazw ryb – Strutyński 1986, traktujących o nazwach motyla – Budziszewska 1983–1985, o nazwach ssaków i ptaków Smyl 1965: 145–153; Zaręba 1953: 30–35 i Zaręba 1963; Bańkowski 1987; Boryś 1963: 57–85; Zierhoffer 1961: 266–267, o głosach zwierząt i/lub zawołaniach na nie – Osipowicz 1893: 174–175; Zaręba 1958: 31–42; Strutyński 1965: 85–117; Grabowiecka 1997: 57–68, czy o wyrazach pejoratywnych związanych ze zwierzętami – Kempf 1989: 125–144; Steffen 1986: 336–340; Sojka-Masztalercz 2010: 11–24 i in., np. Gura 1988; Kobus 2020: 201–211; Kobus 2022: 15–24. Dostępne są także opracowania o charakterze etnolingwistycznym, np. Adamowski, Bartmiński, Niebrzegowska 1995: 135–178; Haras 1995; Lewandowski, Radkiewicz 1991; Kielak 2020 i in.

W wielkopolskich publikacjach dialektalnych niewiele jest tekstów poświęconych wyłącznie nazwom przyrodniczym, szczególnie zaś dotyczących zwierząt. Materiały były pozyskiwane i opisywane dość wybiórczo (wybrane nazwy gatunkowe, np. Kaczmarek 1957: 55–62; Kaczmarek 1960: 45–50), choć metodycznie, najpierw przez Adama Tomaszewskiego (kilkadziesiąt różnych nazw roślin i zwierząt), następnie przez zespół *Atlasu języka i kultury ludowej Wielkopolski* (AJKLW), który opracował finalnie 54 mapy z nazwami zwierząt dziko żyjących i dwa komentarze bez map.

Nazwy ptaków, pod względem dociekań dialektologicznych, nie były traktowane w wyjątkowy sposób, poza nielicznymi publikacjami, takimi jak artykuł Leona Kaczmarka o rozprzestrzenieniu nazw wilgi w Wielkopolsce w stosunku do badań Kazimierza Nitscha – zob. Kaczmarek 1957: 55–62 – czy krótkiego artykułu Karola Zierhoffera o nazwach szpaka w językach słowiańskich (Zierhoffer 1961: 266–267). Niewielki podrozdział dotyczący nazw zwierząt w Kramsku koło Konina zamieścił także w swojej monografii Piotr Bąk (Bąk 1960: 72–73) – wymienił 34 nazwy lokalnych ptaków⁴.

Dla badanego obszaru istotne będą trzy grupy źródeł: kartoteka Adama Tomaszewskiego (lata 30. XX w.), materiały AJKLW oraz eksploracje po 2000 r., nazywane roboczo WSR (tu głównie WSR-Pob-2).

⁴ P. Bąk wymienił następujące gatunki ptaków (znaczenia podają za autorem, przy wyrazach objaśnionych w monografii; zapis oryginalny): *boćon*, *χudek* 'dudek', *ćojka*, *drożż*, *żika gyś*, *żika kačka*, *żiki goymomb*, *gapa*, *gil*, *iaskujka*, *jastšomb goymombož*, *jastšomb kužaj*, *kacperek* 'derkacz', *kofka*, *kruk*, *kukujka*, *pliščka*, *prukofka* 'turkawka', *pučka*, *śikora*, *skowronek*, *śuovik*, *sujka*, *sroka*, *srokoč*, *špok*, *tšnodeł*, *vrubel*, *vyviovuga* / *vyvelga*, *żińcoj* 'dziecioł', *żompka* 'zięba', *zvuńec*, *żoujna*, *żorof* (Bąk 1960: 72–73).

Przejdźmy zatem do analizy materiału.

Nazwy ogólnej *ptak* nie notuje się w AJKLW. W materiałach przedwojennych na badanym terenie zapisano natomiast nazwę *ptak* w dwóch wariantach fonetycznych *ptok* (Pob) / *pto^uk* (Łag), współcześnie zaś zarejestrowano jedynie wymowę ogólnopolską – *ptak*. Zastosowana metoda odpytywania sprawiła, że informatorzy mogli podzielić się swoją wiedzą na temat typów ptaków ze względu na tryb życia, zamieszkiwany ekosystem lub sposób zdobywania pokarmu, stąd określenia: *drapieżny*, *nocny*, *wodny*. Materiał współczesny wykazał także tendencję informatorów do zdrabniania nazwy ogólnej – wiele osób stosowało wymiennie wyraz *ptak* i *ptaszek*.

Nazwy gatunkowe można analizować na kilka sposobów. Nie jest mi wprawdzie znany klucz, względem którego A. Tomaszewski pytał o takie, a nie inne gatunki ptaków, jednak jest zrozumiałe, że o te same i inne pytano także podczas badań do AJKLW. Na omawianym terenie nie ma jednak ani jednej nazwy ptaka, która pojawiłaby się zarówno w materiałach Tomaszewskiego, jak i w atlasie. Zestawmy zatem nazwy powtarzające się, po pierwsze, w materiałach współczesnych i u Tomaszewskiego, po drugie, w materiałach współczesnych i w AJKLW.

1. Materiały współczesne (WSR-Pob-2) i materiały Adama Tomaszewskiego (AT):
 - WSR-Pob-2: *bocian* (Boc) (Głn) (Głw) (Łag) (Pob) (Prm) (Wag) (Węg) / *bociek* (Łag) – AT: *bocian* (Pob) (Łag),
 - WSR-Pob-2: *geⁿś* (*dzika geⁿś*) (Boc) (Głn) (Głw) (Łag) (Pob) (Prm) (Węg) / *geⁿgawa* (Łag) – AT: *gęś* (Łag) (Pob),
 - WSR-Pob-2: *kukułka* (Boc) (Głn) (Głw) (Łag) (Prm) (Wag) (Węg) / *zuzula* (Boc) – AT: *kukawka* (Pob).

Dane leksykalne wskazują na zbieżność nazw *bocian* oraz *gęś*. Współcześnie podano także wariant *bociek* jako nazwę synonimiczną dla *bociana* oraz nazwę *geⁿgawa* oznaczającą konkretny gatunek gęsi – gęś gęgawę (*Anser anser*), szczególnie często spotykaną w okolicy podczas lotów sezonowych i gniazdowania.

Interesująco przedstawia się zestawienie nazw kukułki – Tomaszewski notował tu *kukawkę*, dziś natomiast obok nazwy ogólnej *kukułka* jeden informator podał formę *zuzula*. Współcześnie badane osoby poświadczyły żywotność przesądu, że kto usłyszy kukanie kukułki, powinien mieć przy sobie choćby grosz, by zapewnić sobie bogactwo⁷.

2. Materiały współczesne (WSR-Pob-2) i materiały AJKLW (AJKLW):
 - WSR-Pob-2: *czajka* (Łag) (Węg) – AJKLW: *čojka* ‘czajka’ (m. 202),
 - WSR-Pob-2: *jaskółka* (Boc) (Głn) (Łag) (Pob) (Prm) (Wag) (Węg) / *grzebielucha* (Łag) (Węg) / *jerzyk* (Łag) (Węg) – AJKLW: *jaskółka* (m. 200) *ĵaskůłka* ‘jaskółka’,

⁷ P. Bąk także odnotował informację o przesądzie związanym z kukaniem kukułki, lecz dotyczy on ciągłości życia: „[...] kto kukułki *dočeko*, *tyń ješče pożyje*.” (Bąk 1960: 72).

- WSR-Pob-2: *jastrzo^mb* (Boc) (Głn) (Prm) (Węg) / *gołe^mbiarz* [*gołe^mbiorz*, *goły^mbiorz*] (Boc) (Węg) – AJKLW: *jaščŭmp* ‘jastrząb’ (m. 205, m. 206, m. 207),
- WSR-Pob-2: *kuropatwa* (Boc) (Łag) (Prm) (Węg) – AJKLW: *kuropatva* ‘kuropatwa’ (m. 203),
- WSR-Pob-2: *przepiórka* (Boc) (Prm) (Węg) – AJKLW: *pšepiŭrka* / *pšepiŭrka* ‘przepiórka’ (m. 204),
- WSR-Pob-2: *szpak* (Boc) (Głn) (Głw) (Wag) (Węg) – AJKLW: *skorc* ‘szpak’ (m. 201),
- WSR-Pob-2: *wróbel* (Boc) (Głn) (Głw) (Łag) (Pob) (Prm) (Wag) (Węg) / *wróbelek* (Pob) (Wag) – AJKLW: *vrŭbel* ‘wróbel’ (m. 199).

Nieco więcej wspólnych poświadczeń (7) znajdujemy w zestawieniu materiałów współczesnych z atlasowymi. Pierwszą zauważalną cechą jest zmiana w zakresie fonetyki – poświadczenia WSR-Pob-2 mają fonetykę ogólnopolską. Pod względem leksykalnym obserwujemy kolejne zdrobnienie – *wróbelek*. Szczególną uwagę zwracają trzy nazwy:

– *jaskółka*: pierwsze, co można zauważyć, to fakt, że nazwa jaskółki dawna (AJKLW) i współczesna różnią się jedynie fonetyką. Kolejne spostrzeżenie dotyczy semantyki. Wprawdzie nie wiadomo, jak w okresie badań atlasowych postrzegano nazwy zapisane współcześnie w WSR-Pob-2 *jaskółka* – *grzebielucha* – *jerzyk*, lecz nasi informatorzy zajmują w tej sprawie trzy stanowiska, mianowicie: a) *jaskółka* to gatunek ptaka lepiącego gniazda wewnątrz budynków gospodarskich, a *grzebielucha* to rodzaj jaskółki lepiącej gniazda na zewnątrz budynków, b) *grzebielucha* to inna nazwa *jerzyka*, c) *grzebielucha* to jaskółka, a *jerzyk* to inny gatunek ptaka, jedynie podobny do jaskółki. Możliwe też, że w wypadku nazwy *jerzyk* chodzi o jaskółkę brzegówkę (*Riparia riparia*), która wyglądem przypomina *jerzyka*, a gniazduje w wykopanych norkach zlokalizowanych na stromych urwiskach, szczególnie w korytach nieregulowanych rzek; występowanie tego gatunku w okolicach Pobiedzisk może być związane z obecnością żwirowni (piaskowni), gdzie brzegówki mają dobre warunki do gniazdowania w pobliżu jezior po zamkniętej żwirowni (tzw. bagrów). Co ciekawe, wyraz *grzebielucha* znany jest szerzej w Wielkopolsce – nazwę *grzebielucha* ‘jaskółka brzegówka’ podaje J. Strutyński (Strutyński 1972: 41) dla Czeszewa koło Wrześni i Kramska koło Konina (P. Bąk podaje tylko *jaskółkę* – Bąk 1960: 73); zanotowano ją także m.in. w amatorskim słowniczku z Biskupizny w południowej części Wielkopolski (SGBis) w znaczeniu ‘jaskółka, która drąży gniazdka w norach nad brzegami’ (*jaskółkę* zaś zdefiniowano jako ‘jaskółka – mały ptaszek, który pod belkami lepi gniazdo z błota’) oraz w słowniczku pałuckim w północnej Wielkopolsce (SGPał) – *grzebielucha* ‘jaskółka brzegówka (gatunek jaskółek kopiących gniazda w piaszczystych zboczach)’. Poświadczenia te dowodzą, że warto kontynuować badania terenowe w celu rozstrzygnięcia semantycznego zanotowanych nazw w okolicach (nie tylko) Pobiedzisk;

– *jastrzqb*: w materiałach wielkopolskich AJKLW odnaleźć można tylko raz zanotowaną nazwę fakultatywną jastrzębia – *gołymbiorz* (m. 205. Jastrzáb (*Astur gentili* L.), punkt 22. Żerniki, gm. Janowiec Wielkopolski – ok. 50 km na północ od Pobiedzisk). J. Strutyński określa nazwę *jastrzqb* jako powszechną, a nazwę *gołębiorz* podaje w Wielkopolsce dla Kramka w powiecie konińskim (tam także: *jastrzqbek* ‘jastrzáb’) (Strutyński 1972: 54), a P. Bąk w tej samej okolicy zarejestrował zestawienie *jastšomb goymbož* (Bąk 1960: 73). Wyraz ten został odnotowany w *Słowniku gwar polskich* PAN: *gołębciarz* w znaczeniu ‘jastrzáb (*Accipiter gentilis*)’, jak i ‘krogulec zwyczajny (*Accipiter nisus*)’ oraz w SGPod: *jastrzqb* ‘jastrzáb, *Astur palumbarius*’ i amatorskim słowniku SGBis: *jaszczump -ymbia* ‘ptak, który łapie kury’; współcześnie badani informatorzy podawali nazwę *goł^mbiorz* [*goł^mbiorz*, *goły^mbiorz*] jako synonim dla *jastrze^mbia*, jednakże – w świetle rozmaitych notacji – należałoby uściślić badania pod kątem semantyki, niewykluczone bowiem, że znaczenie obejmuje też inne gatunki ptaków polujących (podobnych, spokrewnionych z jastrzębiem);

– *szpak*: w AJKLW na opisywanym terenie zanotowano nazwę *skorc* (zarejestrowaną przez Tomaszewskiego w innych częściach regionu) – m. 201. Szpak (*Sturnus vulgaris* L.) – dla której współcześnie nie uzyskano poświadczenia; być może dalsze badania wykażą obecność *skorca* w mowie mieszkańców gminy Pobiedziska, lecz – na podstawie dotychczasowych eksploracji – należy spodziewać się jej przede wszystkim w zasobie leksykalnym osób najstarszych. Warto dodać, że nazwy szpaka były przedmiotem badań K. Zierhoffer, który opisał je na tle słowiańskim (Zierhoffer 1961: 266–267); podaje je także J. Strutyński (Strutyński 1972: 15): *szpok* Kramsk koniń. (także Bąk 1960: 73), *skorzec* Łopienno wągr. i W. Brzeziński w SGPod.: *skórcz*. Ponadto zapisali je autorzy słowników amatorskich z Wielkopolski: SGBis: *szpak*, SGBukG: *sk^uorc*, SGJar: *skorzec*, SGJut: *skłorc*, SGPał: *skorc* ‘szpak’⁸. Według ustaleń K. Zierhoffer na badanym przez mnie terenie powszechny był wariant *skorzec*, we wschodnich dzielnicach regionu zaś – *szpak*. Co więcej, „*Szpak* jest nazwą niewątpliwie późniejszą od *skorca*, chociaż też starą, bo zapisaną już w r. 965 przez Ibrahima Ibn Jakuba” (Zierhoffer 1961: 267).

Tylko w AJKLW dla badanego punktu zapisano nazwę *zofijo* / *zofijo* ‘wilga’ (m. 888. Wilga (*Oriolus oriolus*) i synonimy). Nazwa ta pojawia się także w materiałach Tomaszewskiego, ale nie dla terenu zajmowanego obecnie przez gminę Pobiedziska. Współcześnie badani mieszkańcy tych okolic nie wymienili nazwy tego ptaka w sposób spontaniczny, być może z uwagi na to, że jest on dziś tu rzadko spotykany. Warto jednak nadmienić, że opisu nazw wilgi dokonali Kazimierz Nitsch (Nitsch 1916: 364–367; Nitsch 1918: 25–30), a w Wielkopolsce Leon Kaczmarek (Kaczmarek 1957: 55–62); wilgę wymienia także P. Bąk – *vyvoŷga* / *vyvelga* (Bąk 1960: 73), jest też przywoływana przez J. Strutyńskiego (Strutyński 1972: 15–16) – w Wiel-

⁸ W przywołanych przykładach został zachowany oryginalny zapis.

kopolsce w różnych wariantach fonetycznych i leksykalnych: *boguwola, kretofija, wywiłga, wywielga, wywiotłga, wewielga, wiewielga, wywiotłga, wiewiółda, zofija, zoffa, żofija, żafija, żołna* oraz w wielkopolskich słownikach (naukowych i amatorskich): SGPod: *wilga / vy'vó^uga / v'ivó^uga*, SGJut: *zofijo*.

Pozostałe nazwy ptaków dla okolic Pobiedzisk to notacje WSR-Pob-2, które nie pokrywają się z danymi AT i AJKLW; są to: *bażant, cukrówka / dziki goł^mb / goł^mb / polny goł^mb, gil, glapa [gapa] / kruk, wrona, jemiotuszka, kaczka (dzika kaczka), kaczka krzyżówka, kawka, kos, łabeⁿdź [łaboⁿdź, łabyⁿdź], łyska, mewa / rybitwa, myszołów, orzeł, pliszka, pódźka / sowa, puchacz, sikorka, skowronek, słowik [słowyk], sokół, sójka, sroka, śnieguła, zie^mba, zimorodek, żuraw*. Na szczególną uwagę zasługują te nazwy, którym towarzyszą warianty leksykalne:

– *cukrówka / dziki goł^mb / goł^mb / polny goł^mb*: chodzi tu o sierpówkę (*Streptopelia decaocto*), która jest pospolitym ptakiem w Wielkopolsce; na wsiach często zagląda do ludzkich gospodarstw w celu znalezienia łatwego posiłku; ponieważ najczęściej podjada jedzenie kurom lub wybiera nasiona z ogródka, nie jest mile widzianym gościem; zaskakująca wydaje się stosunkowo liczna wariantywność na dość ograniczonym obszarze, jednakże na tym etapie badań trudno snuć jednoznaczne wnioski o jej przyczynie. W materiałach wielkopolskich są odnotowane następujące nazwy odnoszące się do gołębi (także hodowlanych): SGBis: *garloki* 'gołębie', *gotump* 'gołąb', SGJar: *polus* 'nierasowy gołąb' oraz P. Bąk – *żiki gouomb*, a także: *prukofka* 'turkawka' dla gatunku 'turkawka zwyczajna, *Streptopelia turtur*' (Bąk 1960: 73). W opracowaniu J. Strutyńskiego z notacją dla Wielkopolski występuje nazwa odnosząca się do gatunku gołębia grzywacza (*Columba palumbus*) – *grzywacz / grzwacz* (Kramsk, pow. koniński) (Strutyński 1972: 55).

– *glapa [gapa] / kruk*: nazwą taką określa się w Wielkopolsce ptaki z rodziny krukowatych, najczęściej wrony (*Corvus corone*), gawrony (*Corvus frugilegus*) i kawki (*Corvus monedula*), rzadziej kruki (*Corvus corax*) – por. też: Kaczmarek 1960: 45–50; ptaki te są postrzegane z jednej strony jako pożyteczne, o ile żerują na polach uprawnych i spulchniają ziemię, z drugiej strony jako szkodniki rozkopujące uprawy; są to ptaki, które zwykle bytują w pobliżu człowieka, potrafią zbliżyć się do ludzi podczas prac polowych, żeby pozyskać pokarm; nazwa ta funkcjonuje jako regionalizm (wymieniana jest m.in. w publikacjach: Bąk 1960: 72; Kaczmarek 1957: 55–62; Kaczmarek 1960: 45–50; Zaręba 1953: 30–35; Zaręba 1963: 123–158 oraz w słownikach wielkopolskich: SGPod: *gapa* 'wrona, *Corvus cornix*', SGJar: *glapa* 'wrona', SGBis: *glapa* 'wrona' (także *kruk* 'kruk'), SGJut: *glapa* 'kruk, wrona, gawron'), SGPał: *gapa / glapa* 'wrona; gawron; kruk'. J. Strutyński podaje dialektalne *glapa* 'wrona' jako powszechne w Wielkopolsce (Strutyński 1972: 12) i *gapa* 'gawron': Kwilcz pow. międzychodzki, *glapa* 'gawron': Wagowo w powiecie średzkim (dziś poznańskim), Kramsk w powiecie konińskim (Strutyński 1972: 13).

– *pódźka / sowa*: to ptak symboliczny, budzący grozę; mieszkańcy badanych miejscowości wierzą, że pohukiwanie sowy wróży nieszczęście – nie tylko pecha, ale i śmierć; współcześnie zanotowaliśmy obok nazwy *sowa* również nazwę gatunkową *pódźka* (*sowa pójdzka*) oraz czasownik *pódźkać* ‘pohukiwać’ i onomatopieję *póóódź* oddającą brzmienie wydawanego przez *pódźkę* głosu; *sowa* (w tym nazwa *pódźka*) została także zauważona przez autorów SGP: *sowa* ‘sowa, Striges’, SGBis: *słowa* ‘sowa’ (także *puchacz* ‘sowa, która ma nad oczyma dwa pęczki piór, pohukuje nocą’), SGJar: *pućka* ‘sowa’ i SGPał: *pódźka* ‘sowa (od gatunku sowy pójdzki)’ oraz P. Bąka – *pućka* (Bąk 1960: 73). W monografii J. Strutyńskiego odnotowano nazwę *pódźka* (Łopienno, pow. Wągrowiec, Kramsk, pow. Konin), *pućka / sowa* (Kramsk, pow. Konin, Kotlin, pow. Jarocin) (Strutyński 1972: 49) oraz inne nazwy gatunkowe sów, które jednak nie mają poświadczeń dialektalnych dla Wielkopolski (zob. Strutyński 1972: 47–50).

W zebranym materiale można zauważyć, że wiele nazw zostało podanych przez pojedynczych informatorów, co oznacza, że wiedza na temat ptactwa dziko żyjącego na badanym terenie jest dość rozproszona wśród badanych osób. Do nazw o największej częstotliwości (notowane w minimum pięciu punktach badawczych) należą: *bocian*, *dzieńcioł*, *geⁿs*, *goł^mb*, *jaskółka*, *kukułka*, *tabeⁿdź*, *sikorka*, *sowa*, *sroka*, *szpak*, *wróbel*, *żuraw*. Pojedynczo notowane nazwy to: *bociek*, *cukrówka*, *dudek*, *geⁿgawa*, *jemiółuszka*, *kawka*, *mewa*, *pliszka*, *polny goł^mb*, *śnieguła*, *zie^mba*, *zuzula*. Informatorzy podawali także nazwy ptaków, które nie występują na terenie gminy, ani nawet w najbliższej okolicy, takie jak *orzeł* czy *sokół*.

Nie sposób pominąć wymienionych wcześniej poświadczeń P. Bąka oraz wielu nazw ptaków odnotowanych w słowniczkach amatorskich, a skłaniających do refleksji nad potrzebami badawczymi tego tematu; oto kilka przykładów niewymienianych dotychczas nazw ptaków, a odnotowanych w źródłach amatorskich: SGBis: *błociun* ‘bocian’, *ciyczeń* ‘cietrzew’, *dziyńcioł* ‘dzieńcioł’, *kukułka* ‘kukułka’, *skłówrónkii* ‘skowronki’, *sroka* ‘sroka’, *trzysidupka* ‘ptak, który prędko biega po ziemi, pliszka’; SGJar: *polus* ‘nierasowy gołąb’, *trzysidupka* ‘pliszka’; SGJut: *kropatwa* ‘kuropatwa’, *kuwiczka* ‘czajka’, *trzysidupka* ‘pliszka’; SGPał: *kukowka* ‘kukułka’.

Analiza nazw ptaków dziko żyjących skłania do wysunięcia wniosków ogólnych co do sposobu ich funkcjonowania. Po pierwsze, nazwy występujące wariantywnie (zwykle wariant ogólnopolski i lokalny, rzadziej kilka lokalnych) sugerują większy związek danego gatunku ptaka z życiem codziennym człowieka. Może tu chodzić zarówno o wymiar czysto użyteczny, sprowadzający się do uprawy roli i hodowli, jak i o wymiar symboliczny, związany ze sferą wierzeń i przesądów (dziś często w fazie zaniku). Stąd też z jednej strony mamy nazwy: *jaskółka / grzebielucha / jerzyk*, *jastrzo^mb / goł^mbiarz*, *cukrówka / dziki goł^mb / goł^mb / polny goł^mb*, *glapa [gapa] / kruk* – ptaki, mające wpływ na uprawę i hodowlę, z drugiej zaś strony no-

tujemy *pódzke / sowe* sprowadzającą nieszczęście oraz *kukułke / zuzule*, której głos przynosi bogactwo.

Przegląd nazw ptaków dziko żyjących skłania także do wyciągnięcia jeszcze jednego wniosku. Otóż, niezależnie od czasu, w jakim badania były prowadzone, nazwy ogólnopolskie nie były rzadkością wśród poświadczeń zebranych przez doświadczonych dialektologów (odwołuję się tu do całego materiału A. Tomaszewskiego i badań powojennych zespołu Zenona Sobierajskiego). Wydaje się zatem, że tworzenie nazw lokalnych (swojskich) dla zwierząt dzikich nie jest dla mieszkańców wsi istotne, jeśli zwierzęta te (ptaki, ssaki, płazy, gady, owady, ryby) odgrywają niewielką rolę w życiu codziennym człowieka – w życiu zarówno materialnym, jak i duchowym. Z kolei zwierzęta, które są człowiekowi bliskie, mają nawet kilka różnych wariantów nazw.

Badania nazw przyrodniczych, szczególnie w odniesieniu do nazw zwierząt dziko żyjących, nie są łatwe. Dotychczasowy zestaw gwarowych nazw ptaków (i szerzej – zwierząt) w dawnych materiałach dialektologicznych z Wielkopolski okazał się niewystarczający, by opisać je zbiorczo w formie monografii lub serii artykułów naukowych. Współczesny słownik WSR-Pob-2 poświęcony przyrodzie potwierdza tendencje uwidocznione w materiałach dawnych, lecz zarazem pokazuje, jak niewiele nazw i zjawisk językowych w obrębie tego tematu zostało zbadanych, jak wiele można jeszcze zrobić i czego już zbadać się nie da.

Skróty nazw miejscowości

(Boc) – Bociniec	(Pob) – Pobiedziska
(Głn) – Gołunin	(Prm) – Promno
(Głw) – Główna	(Wag) – Wagowo
(Łag) – Łagiewniki	(Węg) – Węglewo

Źródła⁹

- AG:** *Mały atlas językowy województwa gorzowskiego*, t. 1. Z. Zagórski, A. Sieradzki, E. Grzelakowa, Poznań 1992, t. 2. Z. Zagórski, Poznań 1996: **t. 1:** m. 84. Kukułka.
- AGM:** *Atlas gwar mazowieckich*, t. I. H. Horodyska-Gadkowska (Wrocław 1971), t. II–X A. Kowalska, A. Strzyżewska-Zaremba (Wrocław–1972–1992): **t. VII:** m. 324. Jaskółka brzegówka (*Riparia riparia*), m. 325. Wilga (*Oriolus oriolus*); **t. X:** m. 469 [...] wilga.
- AGP:** *Atlas gwar polskich*, t. 1. K. Dejna: *Małopolska*, Warszawa 1998, t. 2. K. Dejna, S. Gala, A. Zdaniukiewicz: *Mazowsze*, Warszawa 2000; t. 3. K. Dejna, S. Gala: *Śląsk*, Warszawa 2001; t. 4. K. Dejna: *Wielkopolska, Kaszuby*, Warszawa 2001: **t. 1:** m. 168. *Boguwola* ‘wilga’; **t. 2:** m. 166. *Zazula* (kukawka, -ułka).

⁹ Zestawienie zawartości atlasów gwarowych w zakresie dokumentacji nazw ptaków w gwarach i dialektach polskich na podstawie Reichan, Woźniak 2004.

- AJK:** *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, t. I–VI, pod kier. Z. Stiebera, t. VII–XV, pod kier. H. Popowskiej-Taborskiej, Wrocław 1964–1978: **t. I:** m. 163. Jaskółka brzegówka; **t. II:** m. 92. Skórcz, Skórcz, skorzec; szpak ‘szpak’, m. 60. Warna, wrona; gapa ‘wrona’; **t. VI:** m. 251. Kołp, kołp, kielp ‘fabędź morski’, m. 251. Wilga; **t. VII:** m. 301. Ptak, m. 305. Jaskółka, m. 306. Kukułka, m. 301. Kuropatwa, m. 162. Pliszka; **t. XV:** m. 21. Zróznicowanie semantyczne wyrazu skórcz(z).
- AJKLW:** *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, t. II: CZŁOWIEK – PRZYRODA, pod red. Z. Sobierajskiego, J. Burszty, Wrocław 1979.
- AJPP:** M. Małecki, K. Nitsch, *Atlas językowy polskiego Podkarpacia*, Kraków 1934: m. 217. Bocian (zwykle też pl.), m. 218. Zięba, m. 219. Kukułka (*Cuculus canorus*).
- AJŚ:** A. Zaręba, *Atlas językowy Śląska*, t. I–VII, Kraków–Warszawa 1969–1989: **t. III:** m. 273. Sroka (*Pica pica*); **t. IV:** m. 556. Kłobuch (jastrząb) i derywaty, m. 539. Bażant, m. 540. Łabędź (*Cygnus*), m. 542. Wróbel (*Passer domesticus*), m. 543. Wrona (*Corvus cornix*), m. 544. Szpak (*Sturnus vulgaris*), m. 545. Dzięcioł, m. 546. Przepiórka (*Coturnix coturnix*), m. 547. Skowronek, m. 548. Czyżyk (*Carduelis spinus*), m. 549. Jaskółka (*Hirundo rustica*), m. 550. Drozd (*Turdus*), m. 551. Trznadel (*Emberiza citrinella*), m. 552. Zięba (*Fringilla coelebs*); m. 553. Bocian (*Ciconia ciconia*), m. 554. Kukułka (*Cuculus canorus*), m. 555. Pliszka (*Motacilla alba*), m. 557. Wilga (*Oriolus oriolus*); **t. VI:** m. 1213. Orzeł – orła.
- AL:** H. Pelcowa, *Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin 1994: m. 50 i H. Pelcowa: *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin 2001: m. 51. Ptak – wilga (*Oriolus oriolus*).
- AS:** Z. Sobierajski, *Atlas polskich gwar spiskich na terenie Polski i Czechosłowacji*, t. I–IV, Poznań / Warszawa–Poznań 1963–1973/ 1977: **t. III:** m. 263. Bocian, m. 265 Wrona; **t. IV:** m. 317. Sroka.
- AWK:** K. Dejna, *Atlas gwarowy województwa kieleckiego*, z. 1–6, Łódź 1962–1968: **z. 1.:** m. 72. Wrona, m. 164. Ja(strz)ąb; **z. 2.:** m. 251. Pliszka, **z. 3.:** m. 370. Kuropatwa, m. 337 Skowronki, m. 368. Sroka m. 389. Bocian, m. 405. Kukułka; **z. 4.:** m. 496. Dzięcioł(!); **z. 6.:** m. 782. Wilga.
- MAGP:** *Mały atlas gwar polskich*, t. I–II, pod kier. K. Nitscha, t. III–XIII, pod kier. M. Karasia, Wrocław–Kraków 1957–1970: **t. IV:** m. 193. Jaskółka; **t. VII:** m. 320. Bocian i synonimy, m. 318. Wrona i synonimy, m. 347. Sroka i synonimy; **t. IX:** m. 401. Pliszka i synonimy.
- PLPJ:** K. Dejna, *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski*, Łódź 1951: m. 24. Bocian, m. 122. Wrona, m. 337. Wilga.
- SGBis:** M. Giera, K. Jańczak, *Słownik gwary biskupiańskiej*, Stara Krobia 2005.
- SGBukG:** Z. Dragan, D. Woźna, J. Budz, J. Kowalczyk, E. Łukuś, J. Majerczak, *Co wieś, to inna pieśń. Słownik gwary Bukówca Górnego w Wielkopolsce i regionu Spisza w Małopolsce*, Kraków 2014.
- SGJar:** J. Podeszwa, *Słownik gwary Ziemi Jarocińskiej*, Jarocin 2014.
- SGJut:** H. Żyto, *Słownik gwary jutrosińskiej*. W: W. Gawroński, H. Żyto, *Jutrosińska wiara i gwara*, Jutrosin 2013, s. 193–248.
- SGP PAN:** *Słownik gwar polskich PAN*, t. 1, z. 1–3 pod red. M. Karasia, Wrocław 1977, 1981, 1981; t. 2, z. 1 (4)–3 (6), pod red. J. Reichana, S. Urbańczyka, Wrocław 1983, 1983, 1986; t. 3, z. 1 (7)–3 (9), pod red. J. Reichana, S. Urbańczyka, Wrocław 1989, 1990, 1991; t. 4, z. 1 (10)–3 (12), pod red. J. Reichana, S. Urbańczyka, Kraków 1992, 1992, 1993; t. 5, z. 1 (13)–3 (15), pod red. J. Reichana, S. Urbańczyka, Kraków 1994, 1996, 1998; t. 6, z. 1 (16)–4 (19), pod red. J. Okoniowej, J. Reichana, Kraków 2001, 2002, 2003, 2004; t. 7,

z. 1 (20)–4 (23), pod red. J. Okoniowej, J. Reichana, B. Grabki, Kraków 2005, 2006, 2007, 2010, t. 8, z. 1 (24)–4 (27), pod red. J. Okoniowej, J. Reichana, B. Grabki, Kraków 2011, 2012, 2013, 2013, t. 9, z. 1 (28)–4 (31), pod red. B. Grabki, R. Kucharzyk, J. Okoniowej, J. Reichana, Kraków 2014, 2015, 2016, 2017; t. 10, z. 1 (32)–4 (35), pod red. B. Grabki, R. Kucharzyk, Kraków 2018, 2019, 2021, 2023.

SGPKar: J. Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. I–VI, Kraków 1900–1911.

SGPod: W. Brzeziński, *Słownik gwary wsi Podróżna w Złotowskim*, t. I–V, Wrocław 1982–2009.

WSR-Pob-2: *Słownik języka mieszkańców okolic Pobiedzisk. Przyroda* pod red. J. Kobus, A. Migdałek, Poznań 2023.

Bibliografia

- Adamowski, J., Bartmiński, J., Niebrzegowska, S. 1995. Ptaki, zwierzęta i rośliny w relacjach gwarowych z okolic Biłgoraja. *Etnolingwistyka* 7, s. 135–178.
- Bańkowski, A. 1987. Etymologie nazw ptaków: gżegzółka, jaskółka, pustułka (i innych z tymi związanymi). *Poradnik Językowy* z. 5, s. 334–347.
- Batko-Tokarz, B. 2019. *Tematyczny podział słownictwa współczesnego języka polskiego. Teoria, praktyka, leksykografia*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bąk, P. 1960. *Słownictwo gwary okolic Kramska na tle kultury ludowej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Boryś, W. 1963. Nazwy pliszki siwej (*Motacilla alba* L.) w językach słowiańskich. *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze* 60, z. 5, s. 57–85.
- Budziszewska, W. 1965. *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Budziszewska, W. 1983–85. Z nazw motyla w językach słowiańskich na tle porównawczym. *Rocznik Sławistyczny* 42, cz. 1, s. 13–19.
- Cygal-Krupa, Z. 1986. *Słownictwo tematyczne języka polskiego. Zbiór wyrazów w układzie rangowym, alfabetycznym i tematycznym*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Grabowiecka, I. 1997. *Czasowniki odnoszące się do głosu ptaków – badania w dorzeczu Bugu, Biebrzy i Narwi*. W: *Polszczyzna Mazowska i Podlasia. Śladami Kolberga i Glogera po Ziemi Łomżyńskiej*, red. B. Bartnicka i in., s. 57–68. Łomża: ŁTN im. Wagów.
- Gura, A.W. 1988. *Frazeologija w sławjanskich ornitologiczeskich przedstawljenijach (kukowanije kukuski)*. W: *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. 4, red. M. Basaj, D. Rytel, s. 243–258. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Haras, A. 1995. W świecie pomorskich wierzeń. Zwierzęta domowe i żyjące dziko. *Zapiski Kociewskie. Magazyn regionalny* 4 (95), s. 14–15.
- Horodyska, H. 1958. *Słownictwo Warmii i Mazur. Hodowla*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Horodyska, H., Pożarickaja, S. 1959. Nazwy kaczk w językach słowiańskich. *Poradnik Językowy* z. 3–4, s. 115–119.
- Horodyska-Gadkowska, H. 1967. *Polskie słownictwo gwarowe w zakresie hodowli zwierząt domowych*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kaczmarek, L. 1957. Z geografii wielkopolskich nazw ptaków. *Język Polski* 27, z. 1., s. 55–62.

- Kaczmarek, L. 1960. Z geografii wielkopolskich nazw ptaków. *Slavia Occidentalis* 20, z. 2, s. 45–50 (z mapą).
- Karaś, H. 2011. *Polska leksykografia gwarowa*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Kempf, Z. 1985. Dwa aspekty wyrazów negatywnych dotyczących zwierząt. *Język Polski* 65, z. 2–3, s. 125–144.
- Kielak, O. 2020. *Zwierzęta domowe w języku i kulturze. Studium etnolingwistyczne*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Kobus, J. 2020. Leksyka mikropola tematycznego MUCHA w języku mieszkańców okolic Pobiedzisk w środkowej Wielkopolsce. *Gwary Dziś* 12, s. 201–211. Online: <https://doi.org/10.14746/gd.2020.12.15>
- Kobus, J. 2022. *Leksyka pola tematycznego PRZYRODA w wielkopolskich zasobach dialektologicznych*. W: *Мовознавчий вісник*, t. 32, red. Л.В. Шитик, s. 15–24. Черкаси.
- Kolomicz, V.T. 1983. *Proischozhenie obščeslavjanskich nazvanij ryb*. Kijów: Naukova dumka.
- Lewandowski, A., Radkiewicz, J. 1991. *Bocian w mowie i folklorze*. Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Markowski, A. 1990. *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, t. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo „Wiedza o Kulturze”.
- Miodunka, W. 1980. *Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania*. Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Nitsch, K. 1916. *Prasłowiańskie J'*. Kraków: PAU.
- Nitsch, K. 1918. Z geografii wyrazów polskich. *Rocznik Slawistyczny* 8, s. 60–148.
- Osipowicz, A. 1893. Nazwy ludowe głosów zwierząt, ptaków itd. i tłumaczenie znaczenia niektórych z nich w mowie ludzkiej. *Wiśła* 7, s. 174–175.
- Pelcowa, H. 2015. *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. III: *Świat zwierząt*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Rak, M. 2007. *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalaony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podatrzza (na tle porównawczym)*. Kraków: Wydawnictwo „scriptum”.
- Reichan, J., Woźniak, K. 2004. *Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne*. Kraków: „Lexis”.
- Sierociuk, J. 2019. Gwara – nasz język, nasze dziedzictwo. *Przegląd Wielkopolski* 3 (125), s. 4–12.
- Sierociuk, J. 2021. Wielkopolskie Słowniki Regionalne. *Gwary Dziś* 14, s. 289–30.
- Smyl, J. 1965. Nazwy ptaków w dialektach Warmii i Mazur. *Prace Filologiczne* 4, s. 145–153.
- Sojka-Masztalerz, H. 2010. O inwektywach zwierzęcych w języku polskim. *Acta Universitatis Wratislaviensis* 8 (18), s. 11–24.
- Steffen, W. 1986. Wyrazy „lepsze” i „gorsze”. *Język Polski* z. 5, s. 336–340.
- Strutyński, J. 1965. Sposoby naśladowania głosów ptaków w języku polskim. *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze* 114, z. 15, s. 85–117.
- Strutyński, J. 1972. *Polskie nazwy ptaków krajowych*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Strutyński, J. 1986. *Słowiańskie nazwy ryb oparte na prasłowiańskim rdzeniu *běl-*. W: *Slawistyczne studia językoznawcze*, red. M. Basaj, W. Boryś, H. Popowska-Taborska, s. 381–386. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Warchoł, S. 1986. Znaczenie dialektologii w badaniach z zakresu zoonimii. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica* 12, s. 195–210.
- Warchoł, S. 1989. Uwagi o kwestionariuszu do badania zoonimii ludowej. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN* 34, s. 287–292.

- Warchoł, S. 1993a. *Systemy zoonimiczne w gwarach mieszanych i przejściowych wschodniej Lubelszczyzny*. W: *Systemy onomastyczne w słowiańskich gwarach mieszanych i przejściowych*, red. S. Warchoł, s. 319–362. Lublin: Spółka „Beta”.
- Warchoł, S. 1993b. *Kwestionariusz do badania zoonimii ludowej w Polsce (na tle słowiańskim)*. Lublin: Spółka „Beta”.
- Wróbel, A. 1991. Z dziejów chełmińskiej terminologii rolniczej. Cz. 1: Nazwy zwierząt i ptaków domowych. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Filologia Polska. Językoznawstwo* 36, s. 97–117.
- Zaręba, A. 1953. Z geografii i historii wyrazów wrona, g(l)apa ‘*Corvus cornix*’. *Sprawozdania z posiedzeń naukowych IJ UJ za rok ak. 1952/53*, s. 30–35.
- Zaręba, A. 1958. Forma zawołań na zwierzęta jako problem geografii lingwistyczno-geograficznej. *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze* 17, z. 1, s. 31–42.
- Zaręba, A. 1963. Z geografii i historii wyrazów polskich: 2. Wrona, g(l)apa ‘*Corvus cornix*’. *Zeszyty Naukowe UJ LX. Prace Językoznawcze* 5, s. 123–158.
- Zierhoffer, K. 1961. *Szpak i skorzec w gwarach i historii języka polskiego na tle ogólnosłowiańskim*. W: *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk za III i IV kwartał 1961 r.*, red. S. Weyman, s. 266–267. Poznań: Wydawnictwo PTPN.

***Wild bird names in old and contemporary dialectological material
from Greater Poland***

Summary

The dialectological record of wild bird names is scant. This article presents the Greater Polish material covering wild bird names obtained as part of the field research carried out in the Pobiedzisko commune (Poznań powiat) and completed in 2022. Contemporary names are juxtaposed with the dialectal material collected by Adam Tomaszewski (the 1930s) and the material found in *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski (Atlas of Greater Poland's regional language and folk culture)* (the 1970s and the 1980s) for the same area. The overview of the old and contemporary material allows conclusions on the functioning of dialectal and general Polish names of wild birds gathered by three generations of Poznań dialectologists and indication of the research needs as regards recording names from the thematic field NATURE (not only bird names).

Keywords: dialectology – Greater Polish dialects – nature – bird names.

Trans. Monika Czarnecka